

Ekskursija Vecrīgā ar vēstures tematiku

padomju un nacistiskās okupācijas upuru piemiņai

2025. gada 21. augustā

LATVIJAS
OKUPĀCIJAS
MUZEJS

NAJLEPSZE
MUZEUM
NAGRODA MUZEALNA
RADY EUROPY

Lietuvos gyventojų genocido
ir rezistencijos tyrimo centras
Genocide and Resistance
Research Centre of Lithuania

Molotova-Ribentropa pakta sekas: nozīmīgas vietas Rīgas centrā

1 Melngalvju nams (Rātslaukums 7). Rīgas tirgotāju gildes zāle kopš 14. gadsimta. Slēgta līdz ar vācbaltiešu emigrāciju 1939. g., 1941. g. jūnijā apšaudē izdegusi, 1948. g. nojaukta. No jauna uzbūvēta 1999. g.

2 Peitavas ielas sinagoga (Peitavas iela 6/8). Sākot 1941. g. 4. jūlijā, vācu okupācijas pirmajā nedēļā, lielākā daļa Rīgas sinagogu tika nodedzinātas. Peitav-šul tika pasargāta jo baidījās, ka uguns pārlēks uz blakus ēkām, taču nacisti izlaupīja sinagogas dārgumus un izmantoja ēku kā noliktavu.

3 Stacijas laukums. 1940. g. 17. jūnijā, pirmajā padomju okupācijas dienā, komunistu aģenti izraisīja agresīva pūļa sadursmes ar policiju. Padomju militārās amatpersonas paziņoja, ka tās uzturēs kārtību, ja policija to nespēs.

4 Bijusī Rīgas policijas prefektūra (Aspāzijas bulvāra & Radio ielas stūrī) 1941. g. 1. jūlijā, kad vācu spēki ieņēma Rīgu, ieradās Einzacgrupas A komandieris Valters Štālekens un tikās ar policistu Viktoru Arāju, kuru iecēla par zonderkomandas vadītāju un kurš kļuva par vispazīstamāko holokausta noziegumu līdzdalībnieku Latvijā.

5 Bijušais Latvijas Radiofons (Radio iela 4). 1940. g. 17. jūnijā padomju spēki ieņēma ēku un aizliedza raidīt ziņas un paziņojumus bez viņu iepriekšējas atļaujas.

6 Rīgas Latviešu biedrība (Merķeļa iela 13). Viena no vecākajām latviešu sabiedriskajām organizācijām, dibināta 1868. gadā. Slēgta 1940. g. 5. jūlijā pēc Kirhenšteina marionešu valdības dekrēta, bet 18. jūlijā Rīgas Latviešu biedrības nams tika nodots Sarkanās armijas rīcībā. Biedrība tika atjaunota 1989. gadā.

7 Vācijas vēstniecība (Raiņa bulvāris 13). Vēstniecība organizēja vācbaltiešu emigrācijas procesu. 1940. g. 21. jūnijā padomju sūtnis Derevjanskis un Vācijas sūtnis fon Koce pacēla glāzes par Vācijas un PSRS draudzību.

8 Tiesu Pils (Brīvības bulvāris 10). 1941. g. jūlijā Latvijas Tieslietu ministrija kļuva par Ostlandes reihskomisāra Hinriha Lozes (Lohse) mītni. Latvijai nepiešķīra okupētas valsts, bet tikai okupētas padomju teritorijas statusu.

9 Bijusī Iekšlietu ministrija (Raiņa buvāri 6). Sākot ar 1941. g. jūliju šeit atradās *Sicherheitspolizei* un SD štābs, kuru komandēja Rūdolfs Lange.

10 Ēka Kalpaka bulvārī 6. Ostlandes ģenerālkomisāra Latvijā Otto-Heinriha Drehslera (Drechsler) štābs, kurš vadīja Rīgas geto izveidi 1941. g. rudenī un pārvaldīja latviešu pašpārvaldes direktorus.

11 Krievijas vēstniecība (Ukrainas neatkarības iela 2). Toreiz PSRS vēstniecība. Šeit pēc ierašanās 1940. g. 18. jūnijā darbojās Staļina vietnieks Andrejs Višinskis, lai īstenotu okupāciju. Ēkā tika vervēti vietējie kolaboracionisti, te arī apmetās līdz tam aizliegtā Latvijas Komunistiskā partija.

12 Ārlietu ministrija (Valdemāra iela 3). Šeit Ulmaņa ministru kabinets tikās un pieņēma lēmumus, tostarp par 1939. g. 5. oktobra, 1940. g. 16. jūnija un 1940. g. 19. jūnija padomju ultimātu pieņemšanu.

13 Nacionālais teātris (Kronvalda bulvāris 2). Latvijas neatkarības deklarācijas pasludināšanas vieta 1918. g. 18. novembrī. 1940. g. 21. jūlijā šeit pirmo reizi sanāca jaunievēlētā "Tautas Saeima", lai iesniegtu lūgumu par pievienošanos PSRS.

14 Saeima (Jēkaba iela 11). Sākot ar 1941. gada novembri, ēkā darbojās augstākais SS vadītājs Ostlandē Frīdrihs Jekelns (Jeckeln), kurš pēc ierašanās Latvijā organizēja Rīgas ebreju masu slepkavības Rumbulā.

15 Rīgas pils (Pils laukums 3). Kārļa Ulmaņa kā Valsts prezidenta oficiālā rezidence. Pēc padomju okupācijas 1940. g. 17. jūnijā, Ulmanis pilī tika apsargāts kā gūsteknis līdz deportācijai uz PSRS 22. jūlijā.

16 Ēka Doma laukumā 5. "Rīgasche Rundschau" avīzes birojs. Ievērojamākais baltvāciešu laikraksts kopš 1867. g., kura pēdējais numurs iznāca 1939. g. 13. decembrī, jo lielākā daļa lasītāju bija emigrējuši uz Vāciju.

17 Lielā gilde (Amatu iela 6). Šeit 1939. g. 12. oktobrī prezidents Ulmanis savā uzrunā cildināja 5. oktobra bāzu līgumu ar PSRS un noliedza, ka tam sekojošā baltvāciešu izceļošana būtu saistīta ar to, kā arī solīja vērsties pret tiem, kas izplatīja baumas, ka Latvijas neatkarība esot apdraudēta.

Sastādītājs: Pēteris Kalniņš. Karte: Snazzy Maps. Licence pieder Radošai kopienai (Creative Commons).

Laika līnija. Molotova-Ribentropa pakta sekas Latvijā
(Numurētie kartes orientieri ievilkti aplī 17)

Ievads

1939. g. 23. augusts Nacistiskā Vācija un PSRS paraksta Molotova-Ribentropa paktu. Slepētais protokols nosaka katras puses ietekmes zonu, Baltijas valstis atrodas padomju zonā.
- 3 septembris Vācija uzbrūk Polijai. 17. septembrī seko padomju iebrukums Polijas austrumos.
21. septembris Latvija pārtrauc diplomātiskās attiecības ar Poliju, pamatojoties uz to, ka tās valdība vairs neatrodas Polijas teritorijā.
5. oktobris Latvijas ārlietu ministrs Vilhelms Munters pēc Ministru kabineta norādījuma piekrīt Padomju Savienības prasībām un paraksta Padomju Savienības un Latvijas savstarpējās palīdzības līgumu, kas paredz atļaut PSRS militāro bāzu izvietojumu Latvijā.
6. oktobris Ādolfs Hitlers runā Reihstāgā aicina vācbaltiešus atgriezties mājās Reihā (*heim ins Reich*).
- 17 12. oktobris Latvijas prezidents Kārlis Ulmanis runā Lielajā ģildē paziņo, ka vācu tautības iedzīvotāju izceļošana nav saistīta ar līgumu ar PSRS, un apņemas “ar visu vajadzīgo stingrību” vērsties pret tiem, kuri izplata baumas, ka līgums apdraudot Latvijas neatkarību.
29. oktobris Pirmie padomju militārie spēki ienāk Latvijā un sāk izveidot bāzes. Padomju prasības atļaut paplašināt bāzes un ievest papildu militāro personālu turpinās līdz pat okupācijai.
30. oktobris Latvija noslēdz līgumu ar nacistisko Vāciju par Latvijas etnisko vācu pilsoņu izceļošanu uz Vāciju. Prezidents Ulmanis paziņo, ka visas vācu skolas un organizācijas būs jāslēdz divu nedēļu laikā.
27. novembris Ārlietu ministrs Munters publicē avīzes rakstu, aprakstot Somijas atteikšanos izpildīt Padomju Savienības prasības kā nereālistisku un nepamatotu. Pēc PSRS iebrukuma Somijā Latvija atturas no balsojuma par PSRS izslēgšanu no Tautu Savienības.
- 16 13. decembris Tiek slēgta *Rigasche Rundschau*, nozīmīgākā vācbaltiešu avīze, izdota kopš 1867. gada.
1940. g. 10. marts PSRS vēstnieks Ivans Zotovs, kuru pārceļ uz Somiju, nosūta Maskavai memorandu, kurā apgalvo, ka Latvijas valdošā elite gatavo pretpadomju militāru antanti ar Zviedriju.
- jūnija sākums Latviešu komunisti PSRS tiek izsaukti uz Maskavu, lai sastādītu Latvijas padomju pagaidu valdību (līdzīgi O. Kūsinenam Somijā) gadījumā, ja gaidāmais ultimāts tiks noraidīts. PSRS drošības iestādes ir sagatavotas izvest Baltijas valstu armijas un ieslodzīt darba nometnēs, kur pirms tam bija ievietoti jau noslepkavotie poļu virsnieki. Nometnēs paredzēts ieslodzīt 56 000 līdz 70 000 karagūstekņu, ieskaitot policistus un aizsargus.
15. jūnijs Padomju karaspēks uzbrūk Latvijas robežpostenim Masļenkos, nogalinot robežsargus un nolaupot vietējos iedzīvotājus uz Krieviju. Šajā datumā Sarkanā armija okupē visu Lietuvu, bet precīzs iemesls šim uzbrukumam joprojām nav zināms.
- 12 16. jūnijs PSRS iesniedz ultimātu, pieprasot valdības atkāpšanos un Sarkanās armijas karaspēka neierobežotu iebrukšanu Latvijā. Latvijas valdība to pieņem bez iebildumiem.

Okupācija

- 3, 5 17. jūnijs Padomju bruņotie spēki okupē visu Latviju. NKVD aģenti, kas jau atrodas Latvijā, izraisa nemierus pie Rīgas dzelzceļa stacijas. Sarkanās armijas karaspēks pārņem centrālo radio un telegrāfa staciju, aizliedzot jebkādas apraides, kas nav iepriekš apstiprinātas. Prezidents Ulmanis paziņo, ka padomju karaspēks ir jāuzņem kā sabiedrotie.

18. jūnijs Andrejs Višinskis, Staļina režīma prokurors Lielajā terorā 1930. gadu Maskavas procesos, iepazīstina prezidentu Ulmani ar sevi kā padomju īpašo sūtni.
- 15 19. jūnijs Višinskis apmeklē Ulmani Rīgas pilī, kur viņš atrodas faktiskā mājas apcietinājumā, lai nodotu Maskavas sarakstu ar pieprasītajiem jauniem Latvijas ministru kabineta locekļiem.
- 11 20. jūnijs Tiek izveidota jauna Maskavai pakļāvīga valdība, ko vada Augusts Kirhenšteins. Demonstranti, kas pulcējušies, lai to atzīmētu, dodas gājienā uz Padomju Savienības vēstniecību, kur viņus uzrunā Višinskis.
- 7 21. jūnijs Vācijas vēstnieks fon Kotze tiek ar padomju sūtni Derevjanski, kurš padomju rīcību skaidro kā atbildi uz Baltijas valstu militāro aliansi, kas apdraud PSRS un Vāciju. Abi paceļ glāzes par Vācijas un Padomju Savienības draudzību.
- 11 22. jūnijs Līdz šim nelegālā Latvijas Komunistiskā partija (LKP) sāk darboties Padomju Savienības vēstniecības ēkā.
- 6 5. jūlijs Rīgas Latviešu biedrība slēgta pēc Kirhenšteina marionešu valdības dekrēta, bet 18. jūlijā biedrības nams tiek nodots Sarkanajai armijai, kura tur iemitina Baltijas kara apgabala Virsnieku namu.
5. jūlijs Tiek izsludinātas jaunas Saeimas vēlēšanas. Latvijas demokrātiskās partijas organizē platformas un kandidātus, bet tām tiek liegta dalība vēlēšanās.
- 14.-15. jūlijs Vēlēšanas pēc padomju modeļa. Vēlētājiem avīzēs tiek norādīts, ka Darba tautas bloka kandidātu saraksts jāieliek balsošanas urnā bez izmaiņām. 12 stundas pirms vēlēšanu beigām tiek oficiāli paziņots, ka 97,6% vēlētāju ir nobalsojuši par Darba tautas bloku.
- 13 21. jūlijs Savā pirmajā sēdē, Nacionālajā teātrī, jaunievēlētā "Tautas Saeima" vienbalsīgi nolemj lūgt PSRS uzņemt Latviju kā padomju republiku. Ulmanis atkāpjas no amata, nākamajā dienā tiek deportēts uz PSRS, kur 1942. gadā mirst ieslodzījumā Turkmēnistānā.
23. jūlijs ASV Valsts sekretāra vietnieks Samners Velss (Sumner Welles) nosoda mahinācijas, ar kurām PSRS iznīcināja Baltijas valstu politisko un teritoriālo integritāti.
5. augusts Padomju Savienība pieņem Lietuvu, Latviju un Igauniju kā Padomju Savienības republikas. Neviena no Rietumu demokrātijām neatzīst šo aneksiju par likumīgu.
1941. g. 14. jūnijs Tā saukto „pretpadomju elementu” aresti un masveida deportācijas. 15 443 Latvijas iedzīvotāji tiek izsūtīti uz attāliem PSRS reģioniem. Ģimenes tiek šķirtas, vīri tiek ieslodzīti Gulaga nometnēs, kur lielākā daļa mirst no bada, slimībām un aukstuma, bet sievietes un bērni tiek nometināti attālos PSRS apvidos.
22. jūnijs Nacistiskā Vācija uzbrūk PSRS. Jau pirmajā dienā vācu karaspēks šķērso Latvijas un Lietuvas robežu.
- 4 1. jūlijs Vācu armija ieņem Rīgu. Einzacgrupu komandieris Štālekers (Stahlecker) tiek ar Viktoru Arāju policijas prefektūrā un ieceļ viņu par einzackomandas (*Einsatzkommando*) vadītāju. Arājs kļūst par vispazīstamāko līdzdalībnieku holokausta slepkavībās Latvijā.
- 2 4.-8. jūlijs Rīgā tiek nodedzinātas ebreju sinagogas. Latvijas ebreju iznīcināšana sākas jau pirmajās vācu okupācijas dienās. Līdz 1941. gada beigām lielākā daļa ebreju ir noslepkavoti.
- 8 17. jūlijs Tiek izveidots *Reichskommissariat Ostland* (Austrumzeme). Nacistiskā Vācija pārvalda Latviju nevis kā iepriekš neatkarīgu valsti, bet kā okupētu Padomju Savienības teritoriju.